

Степан Вовканич
доктор екон. наук,
професор,
головний науковий
співробітник
Інституту регіональних
досліджень НАН України,
м. Львів

Світлана Шульц
канд. екон. наук,
завідувач відділу
регіональної
соціально-економічної
політики
Інституту регіональних
досліджень НАН України,
м. Львів

2011 рік — не тільки ювілейний, пов'язаний зі святкуванням двадцятиріччя Незалежності України. Він започатковує задекларовану чинним урядом п'ятирічку реформ і модернізації. На жаль, досі немає ні чітко сформульованого імперативу майбутніх соціально-економічних трансформацій, ні їх ціннісного (аксіологічного) суспільного наповнення. Що більше, без соціогуманістичного забезпечення реформаторського курсу, без паритетного захисту людини і поточного імперією українського народу домінанти модернізації можуть набути технічного, технологічного ухилу чи навіть політичного перекосу. Це ще сильніше загострить ризики збереження національної ідентичності українців, відродження їхньої питомої мови, духовної культури, національної освіти, традицій, їх пріоритетності в інноваційній моделі розвитку, в реалізації вектора євроінтеграції, зрештою, у використанні власного інтелектуального ресурсу як наукової бази модернізації промислового потенціалу на шляху цивілізаційного поступу. Отже, потрібна модернізація не заради неї самої, не задля процесів олігархічного перерозподілу бюджетних потоків, нарощування владних дивідендів для привілейованих верств чи угоди інших країн, а задля національних інтересів, створення вітчизняної економіки, яка вироблятиме для спільноти додану вартість та сприятиме духовному відродженню України.

Модернізацію промислових підприємств розглядають в економічній науці як інноваційну діяльність, переважно пов'язану з розширенням і удосконаленням виробництва, підвищенням конкурентоспроможності продукції (товарів), здобуттям конкурентних переваг на ринку, економією ресурсів та поліпшенням (змінюю) методів управління, зрештою, зі зниженням господарських ризиків, натомість — з оптимізацією ефективності роботи трудових колективів, їхньою євроінтеграцією та успіхом у наближенні, що головне, до світових стандартів рівня **людського розвитку** та побудови **постіндустріальної** країни [1-4].

Усього цього (і не лише) вимагає від підприємств життєва необхідність покращити гідне людини їх функціонування в динамічних і жорстких ринкових умовах, які змушують персонал постійно вести творчий пошук і маневрувати різними видами діяльності, виробничими потужностями, технологіями, людськими та фінансовими ресурсами, аби оперативно й адекватно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, зокрема, достойно відповідати на виклики сьогодення, наприклад, на конкурентні вимоги присутності в економічному просторі інших країн. Види ринкових трансформацій, що їх проводять підприємства в змаганнях за лідерство та виживання, узагальнено в таблиці 1.

Хоча наведений перелік змін напрямків ринкових трансформацій на промисловому підприємстві (в регіоні) не претендує на вичерпність усієї їх множинності та постіндустріального сенсу, але він чітко показує, що аксіологічний підхід до визначення мети (завдань) економічних перетворень, по-перше, уможливив комплексно охопити усю сукупність основних напрямків ринкових трансформацій та провести певну їх класифікацію. По-друге, засвідчив, що проведення таких трансформацій може бути різним за масштабами не лише в економічному просторі, але й за глибиною застосування інновацій, інтелекту, передового досвіду, науково-технічних досягнень, інформаційних технологій, духовно-моральних імперативів — у соціальному, навіть світоглядному вимірі.

Причому, суспільні нововведення можуть набути загальноукраїнського масштабу, аж до статусу чинника національної безпеки, складової державницької ідеї чи рангу преференцій стратегічних програм дій уряду в його намірах створити засобами модернізації, диверсифікації та інших ринкових перетворень **наукомістку економіку**, сучасне інформаційне суспільство з високим рівнем людського розвитку, функціонування громадських організацій, інтелектуалізації соціуму та демократизації устрою.

Аксіолологічний підхід

до процесів модернізації
промислового потенціалу
в системі сучасних складових

Української Національної Ідеї

(негентропійно-методологічна візія)

Попри те, в основі процесів такої широкої інтелектуалізації суспільства та саєнтифікації (онаучування) виробництва, а не “регіоналізації” адміністративної вертикалі (коли більшість адміністративних посад займають переважно представники одного регіону країни), завжди лежить інформація, знання, пов'язані тією чи іншою мірою з впровадженням справжніх загальнодержавних нововведень — економічних, соціальних, екологічних, технологічних, безпекових, а не лише вузькопартійних і регіонально-політичних.

Таким чином, будь-які ринкові зміни є, насамперед, **суспільними нововведеннями**, що, передусім, надаються людині (підприємству, регіону, країні) як інформація і засобами інформації. Тобто, **природа першоджерел нововведень — інформаційна**. Що більше, отримана інформація також фільтрується через інформонасичені рамки відповідних соціальних цінностей, мотивів, потреб та інтересів зацікавлених осіб у наукоміській економіці, підвищенні її ефективності, енергоощадності, екологічності тощо. Вкрай важливо, щоб ці цінності й характеристики на індивідуальному і суспільному рівнях відповідали не лише технічним, регіональним, а й загальнонаціональним культурологічним викликам, були суголосними інтеграційним, глобалізаційним та цивілізаційним напрямкам, що їх обов'язково має враховувати доктрина розвитку кожного народу [5].

У цьому контексті сучасні складові **української національної ідеї (УНІ)**, окрім етнічних, повинні бути, на наш погляд, адекватними новітнім світовим цивілізаційним стандартам. А сама УНІ, як така, має бути не лише суспільно усвідомленою і публічно сформульованою загальнодержавною **цінністю**, заради якої звершуються в країні усі суспільні (економіко-промислові, технологічні, соціальні, політичні, культурологічні та інші) перетворення, а й **логістикою** наукового забезпечення модернізаційного курсу досягнення цих стандартів. Адже йдеться про нововведення, які пов'язані не просто з **заміною** фізично зношених деталей, модернізацією морально застарілого устаткуван-

ня, а з заміною **існуючого** стану на кращий, продуктивніший і ефективніший, що вимагатиме цілого **інноваційного циклу творчих ідей та дій**: науково-пошукових, проектно-конструкторських, впроваджувальних на шляху перебудови суспільства, довіри до модернізації та до перспектив досягнення національного і загальнонародського прогресу. Тут вагомими є як побудова **постіндустріальної** економіки, так і **соціогуманістичний** вимір, бо йдеться про *права і захист людини та її нації, про їх гармонізацію*. Тобто мова не просто про модернізацію на кшталт **соціалістичної індустріалізації економіки**, що проводилася за рахунок примусової колективізації селян, їх голодоморного упокорення чи використання дешевої робочої сили, зрештою, за рахунок так і непогашених грошових позик, взятих у власного зубожілого та вкотре обдуреного народу.

Національні і загальнолюдські засади модернізації економіки і спільноти

При формуванні стратегії модернізації як пріоритетного урядового напрямку діяльності, варто, на наш погляд, враховувати, принаймні два важливі методологічні аспекти. Перший, пов'язаний з історичними моментами, про рочо висвітленими у державотворчих настановах *Івана Франка*: “**Все, що йде поза межами нації**” (виділено авторами), *се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити змагання до панування однієї нації над другою, або хоробрий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації*” [6, с. 284]. Другий — з невизначеним станом сучасного українського державотворення, яке за двадцятирічний період так і не набуло виразного вектора цивілізаційного розвитку. Саме, на жаль, через інтелектуальний внутрішній і зовнішній антиукраїнізм, через неоімперські впливи ми — у точці біфуркації, маятник чинників може хитнутися у будь-який бік: національного і духовного ренесансу України або її подальшого зросійщення,

Основні напрямки ринкових трансформацій економік	Аксіологічна мета змін видів діяльності промислових підприємств
Модернізація Диверсифікація Перепрофілювання Реструктуризація Реконструкція Реорганізація Санація Реставрація	Оновлення продукції та урізноманітнення сфер діяльності підприємства (регіону). Збільшення номенклатури продукції, розширення її асортименту, виробничих потужностей тощо. Освоєння виробництва нової продукції (товарів), прогресивних технологій тощо. Збільшення конкурентоспроможності продукції (товарів). Соціалізація інноваційної діяльності, впровадження передового досвіду, досягнень науки і техніки, освоєння випуску наукомісткої продукції та пошук нових ринків її збуту. Зміна (реформування) системи управління. Поліпшення умов праці. Створення нових робочих місць і регіональних (локальних) перспектив розвитку. Зниження (мінімізація) ризиків та кооперація зусиль щодо їх подолання. Утворення багатогалузевих кластерів та уникнення залежності від одного виду продукції. Концентрація капіталів (капіталізація виробництва) та удосконалення розподілу інтересів. Засіб виживання та вихід з депресивного (кризового) стану і таке інше.

неповернення нації не лише до своїх праджерел, а й багатьох емігрантів на свою Батьківщину, ризикуємо не лише відродженням, а й виродженням нації. І тут багато залежить від ціннісного вибору державницького ідеалу, від логістики складових української ідеї.

З огляду на це, нами запропонована *Велика національна ідея "Україна: соборна, українська і гідна людини"* не лише як економічний, територіально-просторовий концепт, глобальна доктрина розвитку спільноти, а й стала **ідеологія** її інтелектуально-інформаційного забезпечення державотворення та становлення нації на довготривалий період. Така доктрина — це своєрідна ідеологічна дорожня карта розвитку України, на яку є суспільний консенсус, і якою керується уряд, незалежно від партійних кольорів, позаяк вона охоплює перспективні **генеральні** напрямки геополітичного, етнокультурного, соціального, економічного та макроекономічного блоків і пріоритети інтелектуалізації, елітаризації та гуманізації суспільного життя в загальноукраїнському масштабі [5]. У цьому плані Велика ідея генерує і відображає **соборну** здатність українського народу в ресурсному, а ще більше — в **діяльному** вимірі творити відповідний **потенціал** свого розвитку — соціально-економічного, науково-технічного, промислово-технологічного, освітнього, культурного, безпекового, врешті, державотворчого, гідного людини за умов глобалізаційного зодноріднення як в етнічно-національному, так і в світовому, цивілізаційному контекстах.

За такої **широкої стратегічної доктрини** розвитку Україна має дбати про ефективне залучення комплексу ресурсів, механізмів, факторів, активів, а, найголовніше, плекати духовно-інтелектуальний когнітаріат як елітоформувальне ядро нації; як енергетику духу нації щодо трансформації економіки, спільноти у новий постіндустріальний стан та, врешті, як її провідну чолівку творення тезаурусу знань світового цивілізаційного рівня, аби спромогтися на випереджальний поступ та адекватність нації цій високій місії. Адже, знання, інформація, інтелект передують розвитку. Тому мову про модернізацію всіх сегментів суспільного життя слід вести, по-перше, в рамках логістики складників УНІ; по-друге, у напрямку інтенсифікації підвищення соціального руху інформації, знань та акцентування їхньої ролі в процесах суспільної трансформації, генеруванні модерних новацій, ноу-хау і таке інше. Аби стати країною-лідером, треба, передовсім, творити лідерські знання, інформацію, освоїти національну стратегію випереджального розвитку в напрямі досягнення його цивілізаційних вершин.

У цьому контексті дедалі логічнішим, на наш погляд, бачиться *Мала українська ідея "Знання, інформація і рух (чин, дія)"* як тактичне робоче гасло, яке саме у системі

цінностей і є тим прикладним інструментарієм, тією частиною *Великої стратегічної національної ідеї*, що спрямовує сьогодні продуцентів лідерської інтелектуальної власності, енергію творчої наукової молоді на модернізацію та інтенсивне використання нових знань, досягнень науки, інтелектуально-інноваційних чинників створення **модерної національної держави** та творення **наукомістких укладів** її економіки. Тобто збільшення інвестицій у розвиток людини, її культури, у побудову інформаційного, громадянського й правового суспільства, збереження генофонду українського народу, його високої освіченості, креативності, духовності та моралі в синергійних зусиллях щодо пізнання навколишнього світу, зменшення його ентропії та небезпек — внутрішніх і зовнішніх. Врешті, скеровувань цих зусиль на оптимізацію інтелектуалізації української спільноти та її національної економіки шляхом формування **довіри** (соціального капіталу) до модернізації, а відтак — зміни **свідомості** та взаємовідносин людей, розкриття та залучення їхнього духовно-інтелектуального **потенціалу** шляхом впровадження нанотехнологій, ринкових змін, аби досягнути нових укладів економіки, цивілізованого рівня розвитку назагал. Для цього треба не лише зменшувати ентропію (невизначеність, хаос) наших дій, а вкрай потрібні знання, інформація, що збільшують негентропію (гармонійність, організованість, цілеспрямованість) національної ідеї як **універсальної цінності** спільноти, підвищення довіри суспільного загалу до починань змінити існуючий стан на краще, розширити і пришвидшити соціалізацію інтелекту як ресурсу, перетворивши його в **потенціал розвитку** — соціально-економічного, науково-технологічного, демократичного тощо.

Підсумовуючи зв'язок сучасних складових УНІ з оголошеною нині модернізацією, тут лише коротко зазначимо: національна ідея кожного народу є не лише об'єднувальним месиджем, а й унікальним інтелектуальним капіталом, ефективність реалізації якого — це маркер життя (духовного й матеріального) усієї спільноти, її авторитету в цивілізованому світі сьогодні, а ще більше — у майбутньому. Суспільний сенс ідеї як цінності народу не лише в модернізації промисловості, а й в опрацюванні нової парадигми буття усієї нації. Врешті, це наше суспільне **"хто Ми"** і особисте **"хто Я і навіщо"**, а у підсумку — це те, що всі маємо робити разом, аби далі, модернізуючись та інтегруючись у глобалізований світ, не залишитися в зрайонованому і зоднорідненому просторі денационалізованими, тобто такими, що їх *Шевченко* назвав — *"ї ми не ми, і я не я"*.

Отже, найважливішими критеріями модернізації є досягнення **постіндустріальної** економіки, інтелектуалізація суспільства в контексті нового **соціогуманістичного імперативу** буття: **Я є тому, що є Ми**. Тобто є сім'я, родина, її

середовищеспроможна нація, які відтворюють когнітивно необхідне і достатнє **соціальне тло** (духовно-інтелектуальне, мовно-інформаційне, світоглядно-патріотичне тощо), що є самодостатнім природним ексклюзивом для розвитку людини на обітованій землі та її співпраці з цивілізованим світом у напрямку закріплення прогресивних змін не лише щодо нових економічних укладів, а й націоцентричних, патріотично-філософських цінностей та, головне, ефективних державотворчих дій. Технологічна складова модернізації не може домінувати над соціогуманістичною парадигмою буття нації, якщо не хочемо потай знищити її тотожність, автентичність.

Таким чином, перспективи соціально-економічного, науково-технічного, духовно-культурного майбуття України, цивілізаційна спрямованість її поступу в контексті актуальних інтеграційних, глобалізаційних тенденцій базуються як на досягненні конкурентоспроможності промислового потенціалу підприємств (регіонів, країни), інтенсивності їх інноваційної культури та наукових пошуків, так і на розкритті людського, зокрема, інтелектуального капіталу та підвищенні рівня людського розвитку в системі сучасних складників національної ідеї. Саме УНІ закликає жити не лише одним днем модернізації, а **довгостроковою** стратегією національного розвитку, аби реформування не опинилося поза спільнотою та її довірою.

У цьому сенсі засадничими є кілька **методологічних** моментів: по-перше, послідовна реалізація ідей *Й. Шумпетера* щодо конкуренції на підставі інновацій та наукових розробок, які виступають головними чинниками економічної діяльності та видів її модернізації; визнання особливої ролі знання в сучасному економічному процесі; потрактування інституціональних параметрів інноваційної діяльності як визначального чинника, від якого залежить її зміст і структура [7]. По-друге, першоосновою зародження інноваційної світоглядної парадигми слід вважати відкриття й осмислення *В. Вернадським* креативної ролі розуму, місця мислячої людини у саморозвитку геологічних феноменів сучасності, що формують глобальне поняття ноосфери [8]. По-третє, у загальному філософсько-методологічному аспекті, так само як і в суто економічному, актуальність процесів державотворення і становлення нації в Україні диктує ширші вимоги щодо розгляду інноваційної діяльності з позиції як її, власне, функціонування, так і аксіологічного підходу до оцінювання того продукту, який вона привносить в негентропію розвитку регіону, суспільства, упорядкування й облаштування модерної держави шляхом суспільних трансформацій, але збереження національної тотожності народу, що дав назву державі. При цьому за умов сьогодишньої глобалізації та інтеграції потрібно виходити з доленосних засад збереження національної **ідентичності українського народу**, його ментальних домінант, патріотичних почувань, духовності, прагнення дотримуватись національних інтересів, оберігати цілісність країни, питому мову, культуру, Помісну церкву тощо.

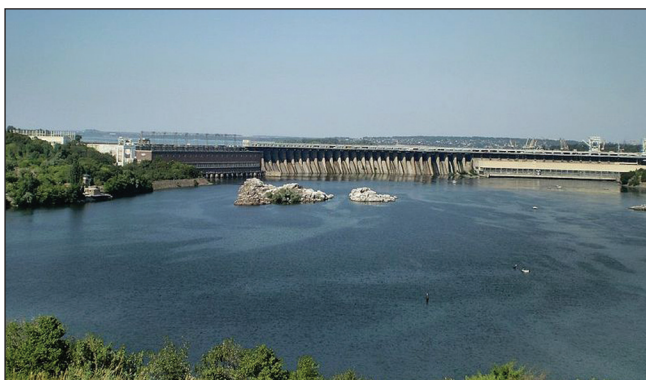
Реалізація давно задекларованої Україною стратегії інноваційного розвитку, яка, окрім інтенсифікації обігу нових знань, інформаційних технологій, вимагає зміщення акцентів з традиційних рішень, характерних для української **індустріальної** економіки, на творення принципово нових, більш прогресивних **наукомістких** технологій — інформаційних, енергоощадних, екологічних тощо, пов'язаних із п'ятим і шостим укладами економіки. Проте, широкое впровадження передових технологій, створених на основі вітчизняної чи запозиченої інтелектуальної власності, перехід до знаннємісткої економіки істотно впливатимуть не лише на структуру суспільних нововведень, а й щораз більше вимагатимуть (і вже вимагають) адекватного

рівня розвитку **людського капіталу** нашої країни, соціальних інституцій (освіти, науки), які цей капітал творять шляхом підвищення якості креативної **активності** духовно-інтелектуальної еліти нації, її об'єднувальних соціальних дій та націоцентричних орієнтирів.

Прищеплення будь-яким частинам українського суспільства відцентрових установок, почуття етнічної чи ментальної непереборної окремішності, зміна співвідношення та протиставлення векторів тяжіння ідей націоцентризму і регіоналізму як буцімто двох протилежних, але, очевидно, не непереборних, а взаємопов'язаних тенденцій державотворчого процесу, є показником якості й спрямованості модерних зрушень у системі цінностей, свідомості та духовно-інтелектуальному потенціалі народу, його еліти, культури, мови, духовних цінностей та інших ознак нації [9]. З позиції національної ідеї модернізація має не лише локальний (регіональний) економічний вимір, але й загальнонаціональне консолідуюче забарвлення. У методологічному плані це означає, що підприємство (регіон) можна розглядати як частину (і не більше) єдиної нероздільної цілісності, поза межами якої ця частина принципово не може стати без насильства, примусу іншим об'єктом, з невластивими, скажімо, українській спільноті характеристиками чи функціональними ознаками, що акумулювала б інші аксіологічні орієнтири щодо збереження природного середовища, вітчизняного інформаційного простору, європейських орієнтацій тощо [10].

З огляду на це, перед Україною, як і кожною іншою країною, що відроджується після довготривалої імперської залежності і водночас здійснює через модернізаційні заходи перехід до інноваційної моделі постіндустріальної економіки, дедалі наполегливіше поставатиме архіважливе двоєдине завдання. По-перше, йдеться про досягнення високого рівня сформованості системи національної освіти та науки, інноваційної культури та інформаційних технологій, спроможних у випереджувальному режимі забезпечувати інтелектуально-креативний супровід інноваційного розвитку, що має бути адекватним як запитам сучасності, так і вимогам консервації національних ознак, здійснення духовних імперативів українськості. По-друге, рівень цього модернізаційного супроводу має бути достатнім для забезпечення конкурентоспроможності національного інтелектуального продукту, намагання України увійти в число 20-ти розвинених країн світу шляхом розкриття глибинних **сутностей людини і нації** на засадах використання як власного історичного досвіду, так і прогресивних досягнень лідерів цієї двадцятки, нагромаджених ними впродовж руху до демократичних відкритих та громадянських спільнот, зокрема під час нашої інформаційної “радянської” ізоляції.

Складні, часто полярні завдання — досягнення оптимальної відкритості до глобалізаційних впливів, адаптація до них і, водночас, максимальне збереження та розвиток духовно-культурологічної й звичаєвої національної самобутності для **етно-лінгво-інтелектоидної України** набувають особливої актуальності: необхідним є комплексне розв'язання не лише проблеми випереджального розвитку живих знань щодо уречевлених, прискорене формування людського капіталу в науково-технічній, технологічній, економічній, фінансовій, екологічній діяльності, а й досягнення вагомих суспільних зрушень на рівні свідомості нації в духовно-інтелектуальній, соціокультурній, мовно-інформаційній, морально-правовій та інших складових соціогуманістичної сфери життєдіяльності нації, необхідних для набуття захисного **іmunітету**. Для фундаментальності методологічних основ сучасної модернізації важливо охопити усю різноманітність проблем домодернізаційного періоду,

Важливі промислові підприємства України:

- ВАТ «Азовмаш», м. Маріуполь, Донецька обл.
- «АрселорМіттал Кривий Ріг» (до 2005 р. — «Криворіжсталь»), м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.
- ВАТ «Одеський припортовий завод», Южне, Одеська обл.
- «ДніпроГЕС», м. Запоріжжя

які, шкода, не завжди враховувалися концепцією сталого розвитку, запропонованого постіндустріальними країнами. Показники домодернізаційного періоду повинні стати базою порівняння з тим станом, який ми плануємо досягнути після модернізації промислового потенціалу. Для українців модернізація — це не тільки інтелектуалізація економіки, переведення її у вищий стан, а й європеїзація їхньої ментальності, суспільних відносин і міжнародних взаємин, надання їм соціогуманістичного звучання в структурі світових моральних, правових імперативів.

**Соціогуманістичний вимір модернізації:
бінарний захист і людини, і нації**

Постколоніальні, особливо посттоталітарні держави в рамках концепції сталого розвитку не можуть собі дозволити акцентувати головну увагу лише на соціально-економічних і екологічних його складниках. В Україні, де цей перелік фактично зведений до широкого розгляду переважно екологічних проблем, важливою є **соціогуманістична реалізація багатогранної сутності людини** у соціумі — його інформаційному, масмедійному, освітньому, мовному та інших, національних за суттю, просторах. Як біосоціальна істота, людина живе і розвивається завдяки безпосередньому обміну не тільки органічних речовин, енергії, а й її світу інформації, найперше духовної, соціальної, культурологічної, врешті суто фахової. Відповідно до своєї суспільної та духовно-креативної сутності, вона сприймає навколишній світ не лише як природу (екологічний чинник) чи виробництво, торгівлю (економічний фактор), а й соціально, через призму його духовних, інтелектуальних, культурологічних цінностей, через самобутність притаманних їй чи іншій національній спільноті традицій, мотивів, усталених орієнтацій, відповідної синергетики тощо. Загалом, у соціальному розумінні для людини її світом є усе соціогуманістичне середовище — від власної нації та держави до світового співтовариства в цілому, в їхній тривимірності — минуле, сучасне і майбутнє. При цьому, враховуючи сучасний стан розвитку українського суспільства, головною функцією держави щодо нього є духовне відродження, утвердження та захист національної ідентичності свого народу як самобутнього суб'єкта цивілізаційного поступу людства. Інший методологічний підхід до модернізації продукуватиме нові соціальні несправедливості у світовій картині розвитку, міжнародного розподілу праці тощо.

Аби цього не сталося, хочемо чи ні, але не обійтися у цьому контексті без розгляду таких фундаментальних категорій, як **"простір"** і **"середовище"**. Простір — це не лише *"тривимірне вмістилище речей, явищ і процесів"*, що на повсякденному рівні *"інтуїтивно розуміється як арена дій, загальний конвеєр для всіх об'єктів"* [11]. На нашу думку, важливим з позиції української ідеї є формування простору як національного, який комплексно охоплює мовно-інформаційний, соціально-економічний, безпековий та інші його сегменти, що на рівні людських взаємовідносин формують адекватне середовище. Воно є тим креативним ядром нації, що характеризується здатністю використовувати ментальні її ознаки на основі спільних цінностей, патріотичних почувань, духовно-моральних, культурно-філософських традицій, структурованих взаємовідносин, інтересів, та синергійних дій, що врешті-решт, робить середовище мірилом цивілізаційного поступу народу взагалі. У цих рамках можливий розгляд регіонального економічного простору як невід'ємного складника відповідної частини України, що інтегрує притаманні особливості регіонів у їхніх відтворюваних процесах. Ці особливості відображають специфіку природних, людських, структур-

но-галузових, рекреаційних та інших ресурсів, економічних і фінансових активів, рівня соціалізації громадських форм управління, відродження і таке інше [12].

Розмита національна ідентичність применшує **середовищеспроможність народу**, яку вже віддавна за кордоном вивчає нова галузь науки — *середовищезнавство (інвайронментологія)*. Адже є показники конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її товарів, є індикатори платоспроможності населення, запропоновано вивчати середовище як екологічний чинник. Але Україну чомусь зовсім не турбують суспільні — духовно-інтелектуальні, інформаційно-мовні, релігійні та інші **критерії** середовищеспроможності нації щодо відродження (передавання, виховання, збереження) автентичних якостей її співгромадян та висвітлення справжньої їх ролі в соціогуманістичному розвитку світового розмаїття культур, мов, економік тощо. Цей інтеграційний індикатор — доленосний для суверенного розвитку народу, адже відображає здатність громади (соціуму) бути **націєтворчим** середовищем (простором, джерелом, тлом) не лише в економічному, технологічному, екологічному плані, а й в духовно-інтелектуальному, мовно-інформаційному, етнічно-культурному, демографічно-ментальному, політично-патріотичному аспектах відтворення людини, її сім'ї, системи освіти, науки, релігії, історичної пам'яті тощо, тобто бачити далі, опершити на плечі гігантів передової вітчизняної та світової думки.

Слід зважити на те, що навколишній світ, його духовний, мовно-комунікаційний контекст може бути, власне, соціогуманістичним, сприятливим для людського розвитку, для національного відродження та державницького самовизначення народу. Проте, якщо не буде модернізована система відносин, що пригнічувала таке самовизначення і самореалізацію, то й далі зберігатимуться протилежні тенденції, при яких відбувається подальша асиміляція ослаблених націй сильнішими, триватиме нівеляція національних мов, культур, зодноріднуватиметься інформаційний простір корінних народів і таке інше. І тут не має значення окрема людина як глобалізатор, вона — добра чи зла, а нація та її держава, що є чужою і творить для слабших непродуктивне, якщо не асиміляційно-шовіністичне довкілля. Врешті-решт, це може зводити нанівець національну самореалізацію, а відтак і паралізувати волю населення, довіру та мотивацію щодо модернізації та інноваційного розвитку як демократичного і цивілізованого.

На жаль, в Україні навіть науковці, яким більш ніж будь-кому ззовні, ці тенденції мали би бути відомими й зрозумілими, досліджуючи проблеми гармонійності взаємодії людини з її середовищем, не завжди розглядають суспільні процеси системно, тобто позиціонуючи особистість у багатогранному національному і загальноцивілізаційному вимірі усього уречевленого і духовного. Ба більше, обмежившись відсторонено абстрактною екосистемою "людина - природа", а насправді, заховавшись за нею від конкретних виявів та проявів натурального і соціального у світі живого, дослідники фактично приходять до спрощеного потрактування людини лише як індивідуума. Цей підхід можна зрозуміти у рефлексіях зарубіжних вчених, позаяк їхні, вже давно сформовані суспільства практично освоїли інноваційну модель розвитку, а з іншого боку, їхня державність не переривалася, відтак у них немає наших національних і громадянських ризиків. Але дещо недомисленим видається дослідження (тим більше, їх тиражування в Україні), у яких людина, нація та природа не становлять нерозривну єдність. Не можуть бути захищеними ні природа, ні суспільство, ані людина в суспільстві, коли на власній землі це суспільство як національна цілісність не володіє законодавчими та морально-етичними механізмами захисту своїх

прав на національне самовизначення, вибір векторів модернізації та економічного, технологічного, культурологічного розвитку.

Шкода, реалії такі, що й понині, на початку XXI ст., у деяких виступах політиків, на жаль, і наукових дослідженнях, здійснюваних на пострадянському просторі, трапляється, що за інерцією часів тоталітарного комуністичного панування людину розглядають далі, як т. зв. радянську — без взаємозв'язку з природою і соціумом, нацією та державою. Людина фактично виступає не **суб'єктом**, а лише **об'єктом** впливу, хоча як громадянин, носій певної культури, традицій, мови, духовності, інтелекту, фахових та суспільних ролей і функцій, людина, безперечно, є фактором і творцем соціетальної цілісності буття тієї чи іншої нації. З позиції соціогуманізму, який комплексно і паритетно вивчає розвиток, взаємодію та захист усіх елементів соціальної системи — від людини до нації, досліджує умови і чинники підвищення їхньої активності у проведенні модернізації, створенні інноваційних спільнот, **екосистема "людина - природа"** в її найширшому розумінні повинна розглядати статус (соціальний, політичний, трудовий, освітній) не тільки конкретної людини, а й нації, її становище та перспективи в цій державі.

Аксіологічна складова оцінки показує, що значення має вибір розвитку самої **держави** (суверенна чи залежна, демократична чи тоталітарна, монополія олігархів чи вільна конкуренція, реформи для панівного прошарку чи суспільного загалу), а також характеристики її національного, економічного розвитку, її устремління до розбудови тієї чи іншої моделі суспільства у загальній системі цінностей світової спільноти. Зокрема, йдеться про ступінь національного самовияву, громадянськості, правового розвитку, знанемісткості, інноваційності вітчизняної економіки, а також обрання для цього ціннісних орієнтирів та стандартів, зокрема європейських чи євразійських. З погляду творення інноваційного суспільства, вибору захисту людини і нації особливо актуальним є підхід, за яким досліджуються закономірності взаємодії людини, суспільства і навколишнього природного середовища та розробка загальної теорії негентропії щодо гармонізації цієї взаємодії у системі інвайронментології [9]. У контексті дослідження аксіологічної спрямованості суспільних систем слід доповнити цей предмет також закономірностями і механізмами гуманізації зазначеної взаємодії, чи, точніше, соціогуманізації як процесу, основними суспільними конструктами якого є "соціум" і "гуманізм", тобто реалізувати **бінарність захисту як людини, так і нації** [13].

Людина має жити і творити в органічній єдності не лише з матеріальною (живою чи неживою) природою, а й з духовним субстратом навколишнього середовища, з соціумом як його національною, аксіологічно структурованою компонентою, наділеною етнокультурними, мовно-інформаційними, креативно-інтелектуальними ознаками, а з іншого боку, — рисами демократичності та толерантності, чи, навпаки, тоталітарності й нетерпимості. За гуманістичних обставин соціум стає природним духовним і фізичним тлом для розвитку людини, що зберігає суспільну пам'ять нації, традиційні знання, звичаї народу, імена його героїв, їхні діяння та здобутки, вшановує певні історичні події, релігійні та народні свята, тобто все, що спроможне актуалізувати національну сутність окремих людей, їхніх приватних угруповань, інституційних чи суспільних утворень.

Прямі та зворотні зв'язки людини із суспільними середовищем відбуваються, насамперед, завдяки інформації, її активній ролі у висвітленні національного та міжнародного життя, пізнанні світу, відкритті нового, зокрема також і нових форм енергії, нової якості природних та суспільних

процесів, явищ. Ці зв'язки, безперечно, є творчо найпродуктивнішими саме тоді, коли людина в етнокультурному, духовному сенсі почувається природно, комфортно і має можливість зберігати та розвивати свою етнічну, духовну, культурну, мовну та іншу ідентичність, національну й індивідуальну унікальність як складові світового розмаїття.

Незважаючи на перманентний процес виникнення нових наук, їхню диференціацію та інтеграцію, особливо тих, де розглядається взаємодія людини з довкіллям, обмін між ними речовин, енергії та інформації (від генетичної аж до різних видів соціальної, космічної та ін.), в Україні поки що слабо розвиваються наукові напрямки, які комплексно вивчали б духовну (ідеальну, нематеріальну) природу інформації як стратегічного ресурсу, соціального і, зокрема, національного чинника прогресу, специфіку властивостей інформаційного (духовно-інтелектуального) продукту (товару), соціально-психологічні особливості процесів творчості, генерування нових видів знань, досвіду, а також мотиваційні механізми, серед інших — модернізаційні, інноваційні, їх поширення в соціумі — у межах окремих країн та поза ними.

Для модернізації промислового потенціалу регіону (країни), розвитку творчості особистості та інтелектуалізації спільноти назагал архіважливі ті позитивні сигнали, які стимулюють і заохочують до формування нових знань, інформації як засобу та результату пізнання, чинника розбудови інноваційної спільноти й, водночас, не становлять загрози для власної самобутності та можливості творити нематеріальну (інтелектуальну), а не лише сировинну продукцію. Рівно ж і суспільству в інформаційному плані треба мати достатньо стійкі духовні ціннісні орієнтири та стратегічні пріоритети, аби, приступивши до модернізації і перейшовши на інноваційну модель розвитку, зберегти свою національну ідентичність зокрема максимально реалізувати в інноваційному, модернізаційному контекстах творчогногнітивні предиспозиції, які ґрунтуються на особливостях національного менталітету.

Одним із найбільш випробуваних стратегічних орієнтирів є оптимальне дотримання необхідного співвідношення традицій і новацій у процесі впровадження інноваційної моделі та збереження тягlostі (спадковості) розвитку нації, її інтелектуалізації. Оскільки сучасні технологічні та продуктові новації генеруються переважно країнами-глобалізаторами, то їх запровадження в інноваційну практику постколоніальних країн загрожує останнім специфічним "глобалізаційним" (насамперед, саме інформаційним) колоніалізмом. Головним новаційним механізмом недопущення цих форм новітньої залежності є творення народами своєї інтелектуальної власності, свого вагомого здобутку в галузі науки і техніки, в освіті й інформатиці, літературі й мистецтві та ін. Це особливо важливо за обставин, коли розвинені країни домінують у творенні інформаційного продукту, простору.

Таким чином, характерною ознакою інноваційного суспільства, як і становлення його регіональних підсистем під час модернізації та надання їм нової якості, є те, що генерування нових знань і цінної інформації та збереження промислової ідентичності набувають статусу пріоритетної стратегічної діяльності: виробляти конкурентоспроможний продукт у вигляді нових концептуальних підходів та парадигм суспільного розвитку, технологій, відкриттів і винаходів, товарів і послуг тощо, оригінальних методик і ноу-хау в підприємстві, політиці, культурі, медицині, зберігаючи традиції нації. Це актуалізує духовно-інтелектуальне підкріплення національного шляху розвитку загалом, який зумовлюється комплексністю забезпечення ефективного функціонування усіх сфер діяльності — соціальної, економічної, фінансової, політичної, науково-технічної, вироб-

ничої, культурно-духовної, правової тощо. Безумовно, при цьому, своєю чергою, потрібні синергійні зусилля щодо перманентної, цілеспрямованої та активної участі в продукуванні та реалізації суспільних нововведень, які впливають на ефективність усіх сегментів життєдіяльності людських утворень як на рівні особистостей, громад чи регіональних спільнот, так і нації, держави, або й низки держав.

Оцінювання соціальної інформації в системі модернізаційних процесів розвитку

Виникнення перед Україною, її регіонами вельми актуальних проблем модернізації промисловості та суспільних систем, які зумовлені безальтернативністю прийняття постіндустріальних пріоритетів щодо стратегії реалізації інноваційної моделі розвитку, усвідомленням революційної ролі нових знань (інформації) в забезпеченні конкурентоспроможності країни, у формуванні її знанемісткої економіки, а також появою у цьому сенсі потреби ефективного захисту інтелектуальної власності, національних інтересів, зокрема припинення відпливу умів, — все це, як і багато інших проблем, — загострюють вимоги до **оцінки якості** створених знань з позиції їх застосування у вигляді інтелектуальних інвестицій у подальший розвиток людини і країни. Йдеться про визначення ціннісних (аксіологічних) параметрів знань, інформації для сьогоденності та майбутнього поступу нації у цілому.

Цінності як виразник потреб споживача, а також віддзеркалення мети суспільного та особистісного розвитку найбільш об'єктивно відбивають і конкретизують багатозначність функцій та ролі інформації у розв'язанні проблем держави щодо розбудови своєї інноваційної системи, забезпечення її конкурентоспроможності, а також створення умов для комплексної модернізації економіки та спільнот, сприяння їх інтелектуалізації, оптимальній життєдіяльності та взаємодії. Приймаючи за відправні пункти оцінки інформації її відповідність потребам населення, адекватність вимогам збереження ідентичності нації, захисту інтересів суспільства, врешті значущість для розв'язання цільових завдань інноваційного розвитку, підвищення довіри до модернізації через зменшення ентропії щодо внутрішньої (міжрегіональної) і зовнішньої (світової) інтеграції, слід зважати на такі основоположні принципи їхнього аксіологічного позиціонування:

*певна діалектична сутність співвідношення кількісних і якісних компонентів інформації, які визначають її цінність;

*зіставлення кількості об'єктивного (цінність — безпосередня властивість інформації як такої) і суб'єктивного (цінність не має сенсу без запитів споживача) елементів при оцінці інформації;

*potraktuvannya znan'ya yak переважно індивідуального (зокрема, "знання в собі", на вербальному рівні), а інформації — як колективного, суспільного надбання, тобто як знання соціалізованого, зафіксованого в матеріальних носіях, що стали тезаурусом (інтелектуальним багатством) спільноти;

*визначення цінності інформації як за її сучасним, так і майбутнім значенням, тобто з урахуванням, з одного боку, відносності цих "величин", а з іншого, — зважати на те, що завдяки узагальненню впродовж тривалого часу великого масиву оцінок мінімізується їхня суб'єктивність, відтак — цінність сприймається як "об'єктивне", загальновизнане судження;

*логістична особливість цінності інформації, яка зумовлена тим, що її носій (творець, автор) не позбувається її у процесі продажу чи в інших формах відчуження, навпаки, через обмін цінною інформацією знання носія

збільшуються і завдяки ущільненню та систематизації набувають нової якості й додаткової вартості.

Отже, найраціональнішим можна вважати **комплексний підхід до оцінки інформаційних потоків**, що функціонують у суспільстві, наділеному знаннємісткою (наукомісткою) економічних, ця оцінка має здійснюватись: як із власне економічних, так і соціальних новацій; як із точки зору значення знання, інформації для сьогодення, так і його прогнозованої ролі для майбутнього розвитку; як за ступенем впливу на суспільство, його модернізацію та удосконалення в соціально-економічному плані, так і за рівнем підвищення духовних якостей людей, поглиблення їх освіти, досягнення якісно нових здобутків науки і глибин пізнання, особливостей спілкування і вибору вектора інтеграції (схід - захід), соціалізації прогресивних ідей, концептуального осмислення модернізації економік, соціогуманістичних ідеологій, національних ідеалів тощо.

У цьому напрямку, зокрема під час пошуку методів комплексної оцінки різних видів інформації, ми виділили три рівні **суспільної важливості інформації (U)** відповідно до її ролі у житті та діяльності людей (громади, нації), в зменшенні невизначеності (ентропії) щодо прийняття ними необхідних рішень, підвищенні рівня пізнання навколишнього світу, взаємодії між людьми, освоєння нових кваліфікацій, трудових навичок. Водночас, суспільна значущість інформації оцінюється збільшенням її якісного внеску (її негентропії) в піднесення рівня економічного добробуту, охорони здоров'я людей, впливу на захист природного середовища.

До першого рівня (U_1) віднесено виробничу (прикладну, буденну) інформацію, що переважно надається у процесі традиційного навчання (інструкцій), є робочим інструментарієм для репродуктивного виконання тієї чи іншої повсякденної праці і дає відповідь на запитання "як і що робити?". До готовності відповідати на цю вимогу людину готує сім'я, школа і заклади освіти I-го та II-го рівня акредитації. Це повсякчас і масово потрібна інформація, готовність до засвоєння якої переважно генерується спадковим перейняттям традицій, тиражуванням "того, що вже було" (своєрідне дежавю), з можливими певними уточненнями й доповненнями, зумовленими впливом прогресу науки, техніки, освіти тощо.

Другий рівень (U_2) акумулює техніко-економічну, технологічну, правову, медичну та іншу спеціальну інформацію, що розкриває причинно-наслідкові зв'язки в природі, суспільстві, виробництві, в тваринному та людському організмі, а також властивості речовин, матеріалів тощо, стосується видів енергії, різних законів (закономірностей) в природних, суспільних, біологічних процесах та явищах. Ця інформація займає вищий рівень у піраміді чинників фаховості, пізнання, управління, зрештою, зміни наявного стану речей на краще та засвоєння цивілізаційних здобутків людства. Вона необхідна для інженерної, менеджерської, правової та іншої діяльності спеціалістів із високим рівнем знань, спеціальної освіти і забезпечує їхню готовність відповісти на запитання з тієї чи іншої сфери знань (техніки, економіки, медицини, правознавства тощо) "чому саме так робити?". Такі знання, що дають (повинні давати) фахівцям вищі навчальні заклади освіти III і IV рівнів акредитації, швидко старіють, а тому процес їхнього поповнення, оновлення має бути особливо динамічним і перманентним.

До третього рівня (U_3) віднесено наукову інформацію, що відповідає на запитання "в якому напрямку працювати далі?" Вона визначає проблеми і вказує способи (методи) їх розв'язання; сприяє з'ясуванню та розробленню стратегій (концепцій, засад, нових підходів, парадигм) інноваційного розвитку та напрямків модернізації; виконує функцію

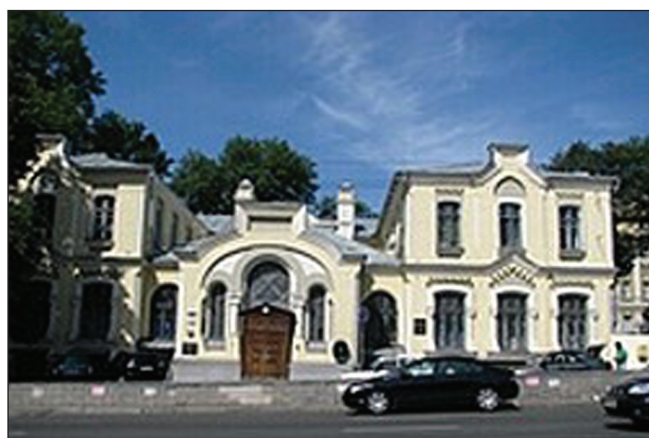
передбачення (прогнозу) подальших змін, інновацій у різних напрямках діяльності. Базою творення цієї інформації найвищого рівня є пошуково-творчі (галузеві та фундаментальні) науково-дослідні, проектно-конструкторські роботи та пов'язаний з ними відповідний інноваційний цикл — від появи нової ідеї до її втілення. Саме цим рівнем якості інформації насамперед інспірується інноваційна модель розвитку суспільства, генератором якої здебільшого є інтелектуальна еліта нації, яка повинна давати відповідь на запитання, врешті, вибираєш сировинну чи постіндустріальну економіку, колективну чи самостійну (позаблокову) систему захисту, зміцнюєш чи втрачаєш свій суверенітет?

Наукомістка економіка вимагає не лише належної цінності інформації на усіх рівнях "піраміди" важливості, а й оптимальної структури *інформонасиченості суспільства*. Найбільшу поширеність (питому вагу) має тут інформація першого, а відтак другого рівнів, хоча максимальну новизну несе (має нести) інформація третього рівня. Тим не менш, певного типу нова інформація може творитися частково і на першому, а ще більше — на другому рівневі, оскільки за сучасних умов до усіх рівнів так чи інакше причетна творчість когнітаріату як найбільш креативної частини національної фахової інтелігенції. Іншими словами, виділені рівні взаємопов'язані так само, як пов'язані діяльність вченого та раціоналізатора (конструктора, робітника), що впроваджує теоретичну задумку науковця в практику, і, з іншого боку — виробників та маркетологів, які задають теоретикам нові шаблі (або й напрямки) концептуального або технологічного мислення, відповідно до практичних потреб підприємства, регіону, країни чи в іншій номінації — людини, громади, нації.

Отже, виділені рівні важливості інформації (U_1 , U_2 , U_3) відповідають критеріям соціального структурування її основних творців і споживачів (новатори-робітники виробництва і підприємців, менеджерів, інженерно-технічних та інших спеціалістів із конкретних галузей знань, наукових співробітників) та заодно виступають як необхідні ланки (сходинки), що поєднують послідовні етапи (ступені) на шляху поглиблення пізнання істини, розв'язання щораз складніших завдань (проблем) соціально-економічного і науково-технічного розвитку України, освоєння нею інноваційної моделі, дотримання імперативів євроінтеграції через модернізацію та творення економіки знань, інтелектуалізацію соціуму.

Аксіологічний трирівневий аналіз інформації застосовується також при оцінці навичок оволодіння інформаційними технологіями як напрямом інтелектуалізації. Перший рівень — процес навчання зосереджується лише на вмінні виконувати прості дії щодо змін стану інформаційних технологій, їхнього контролю і переходу від операції до операції. На другому рівні підготовленості спеціаліст повинен чітко уявляти і пояснити технологічну сутність процесів, пов'язаних із застосуванням інформаційних технологій, виправляти технологічні помилки. Третій рівень — це підготовлені спеціалісти високої кваліфікації, які можуть усувати системні збої будь-якої складності [14].

Стосовно запропонованої нами стратифікації інформації, то вона відображає її семантику в процесі розвитку, дозволяє виокремити ціннісний рівень від уміння діяти за штатними інструкціями до творчого генерування нових знань, ідей, їх креативного впровадження та формування нових напрямків досліджень, пошуково-конструкторської діяльності тощо. Трирівнева інформаційна аксіологія оцінки, як і сама інформація, є універсальною. Адже вона пронизує всю діяльність людини, зокрема відповідає на її запитання "як, чому і в якому напрямку діяти", що обов'язково виникають у процесі модернізації економіки, розвитку

Відомі медичні та оздоровчі центри України:

- Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України, м. Одеса
- Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ» МОЗ України, м. Київ
- Санаторії «Карпати» (м. Трускавець) та імені М.В. Гоголя (м. Миргород)

спільноти і людства взагалі. У цьому плані інформація третього рівня є не лише найбільш "модерною", а й "ризиковою" з огляду сприйняття (несприйняття) як цінної чи корисної — залежно від часу та простору її створення, зрештою, кон'юнктури, потреб і можливостей людей. Проте когнітаріат, який творить нові знання, інформацію, ідеї, є активним гарантом інноваційного майбуття, духовно-інтелектуальним ядром прогресу.

Запропонований структурно-рівневий підхід до оцінки інформації об'єктивує з необхідністю потрактування поняття "цінність інформації", як комплексного — такого, що охоплює не тільки її сучасне, а й майбутнє значення для соціально-економічного розвитку. У першому випадку треба виходити насамперед зі значення аксіологічних характеристик інформації для вирішення конкретних завдань сьогодення, тобто досягнення певної мети в цей час. Щоб характеризувати цей оцінковий елемент, використаємо параметр значущості (Z). Якщо інформація в момент передачі важлива тільки для вирішення конкретних поточних завдань, то її оцінюють за значущістю і вона, відповідно, знижуватиметься, якщо роль інформації у розв'язанні конкретного завдання зменшується.

Натомість, якщо інформація розглядається як інтелектуальна інвестиція в інноваційний розвиток майбутнього, тобто передбачено, що в перспективі від неї можна очікувати на більшу віддачу, то її значення підвищуватиметься відповідно до вкладу. У такому разі про цінність можна судити тільки за рівнем важливості. Якщо **параметр значущості (Z)** вказує на роль інформації у вирішенні цього повсякденного завдання, то **рівень (ранг) важливості (U)** визначає також і роль, яку при цьому відіграє саме завдання у розв'язанні актуальних і складних проблем розвитку загалом, у процесах пізнання, зменшення ентропії та підвищенні негентропії, ефективності праці. Отже, поняття "корисність" і "цінність" інформації не є тотожними. Не кожен цінну інформацію можна в цей момент впровадити, тобто реалізувати у виробництві, перетворити з інформаційного ресурсу в потрібний потенціал. Проте, щоб це сталося, суспільству необхідно інтелектуально і духовно "дорости" до певного рівня розвитку, ступеня модернізації, тобто мати базові техніко-технологічні можливості, відповідні соціально-економічні механізми і мотивації їх реалізації, сприятливі передумови для змін, започатковані попередніми поколіннями.

Як потенціали впливів інтелектуалів попередніх і сучасних періодів на види модернізації, так і форми **вертикального (передача традиційної інформації від покоління до покоління) та горизонтального (творення нових знань, досвіду) руху інформації у суспільстві**, себто форми духовно-інформаційної мобільності (ДІМ) нації між собою не лише тісно взаємопов'язані, але і становлять духовно-інформаційну тяглість (неперервність, цілісність, стабільність) розвитку нації як клітини світового тіла. Вони віддзеркалюють магістральний шлях формування інтелектуального потенціалу кожної нації у світі, трансформацію його як складової людського і соціального капіталу і, що дуже важливо, — сенс духовно-інформаційної взаємодії людей, їх синергію в умовах глобалізації як перманентного і природного процесу збереження розмаїття світу. Саме за допомогою цих чинників можна досягти підсилення соціогуманістичної компоненти інноваційного розвитку, модернізації економіки, залучення інвестицій, налагодження відповідного моніторингу за показниками наявності тих чи інших можливостей для креативної реалізації кожною людиною, кожною нацією й державою, зокрема її регіонами, своїх потенцій, прояву людського, інтелектуального капіталу.

Разом з тим, в аксіологічному підході до формування спільнот інноваційного типу, їхньої модернізації не варто вбачати фетишизацію інформації, знань: слід визнати об'єктивну тенденцію зростання їх потенціалу як стратегічного соціального та соціально-психологічного чинника модернізаційних процесів на шляху входження в число розвинутих суспільств. Вони ґрунтуються на національних наукомістких економіках, де невичерпні інформаційні ресурси, знання, інновації, створені креативним інтелектом та мотивовані до реалізації духовно-громадянськими факторами, є домінантними. Водночас вичерпні й обмежені природні ресурси дедалі більше відіграють допоміжну роль у поступі людства. При цьому йдеться не лише про послідовне зростання питомої ваги надходжень у ВВП країни від упровадження в життя інформаційних технологій як сучасних досягнень освіти, науки до штучного (машинного) інтелекту, роботизації, комп'ютеризації і т. ін. Усе це треба розглядати тільки як необхідні умови або засоби інформатизації, за допомогою яких відбувається перехід від індустріального до інформаційного суспільства на шляху цивілізаційного розвитку. Вони необхідні для створення конкурентоспроможних інноваційних спільнот як загальнонаціональних, так і регіональних. У цьому контексті окреслення "інноваційне", "інформаційне" "модерне", "розвинене", "постіндустріальне" суспільства можуть певною мірою розглядатися як синоніми.

За сучасних обставин на передній рубіж виходить потреба виразного опрацювання державної стратегії розбудови інноваційної моделі національноорієнтованої України як суспільного дороговказу, як національної ідеї становлення постіндустріальної економіки, громадянської нації на ґрунті збереження етнокультурної, релігійної та духовної ідентичності суверенного українського народу, що самореалізується на загальнодержавному і регіональному рівнях, незалежно від партійних прапорів уряду.

З огляду на це, економічна цінність інформації, її функція інтелектуалізації суспільства визначаються не за впливами негативу і руйнації, а за результатами інформаційного протистояння негативним процесам, корупції, девіантної поведінки, тобто за її об'єктивними позитивами, зокрема негентропією, з яких якомога повніше еліміновано суб'єктивність оцінок. Все, що штучно і зловмисно розколює країну, роз'єднує (регіоналізує) націю, не сприяє гармонії розвитку, не є негентропією, навпаки, збільшує ентропію системи духовно-культурного відродження, неповернення гнобленого народу до своїх праджерел, незалежно від того, хто це чинить — уряд чи опозиція.

Значущість (Z), як і **важливість** (U), має не лише кількісний, а й якісний вимір, що характеризується масштабами впровадження та якістю змін (у суспільстві, виробництві, політиці тощо), зумовлених цим впровадженням. Тобто цінність інформації визначається потенціалом впливу на суспільний розвиток, на підвищення ефективності виробництва, соціалізацію прогресивних ідей, моральних і духовних імперативів, на демократизацію та інтелектуалізацію суспільства загалом. Причому, йдеться і про можливість такої інформації бути використаною в багатьох регіонах, на підприємствах, у колективах для паралельного (одночасного) вирішення кількох завдань у різних галузях знань, діяльності тощо. Таке паралельне, різнопланове використання назвемо **застосовністю** (S) інформації. Цей параметр має як кількісний вимір (дорівнює числу завдань, які вирішуються за допомогою такої інформації), так і якісний вираз, що визначається інноваційним внеском інформації, її впливом на прогресивність і широту суспільних трансформацій, роллю змін, привнесених у теорію та практику розв'язання тих чи інших проблем, завдань модернізації.

Окрім розглянутих основних параметрів інформації (U , Z , S), її цінність визначають також **своєчасність**, **кон'юнктурність**, **вірогідність**, **необхідність**, **повнота**, **релевантність** тощо. Однак, якщо параметри U , Z , S складають об'єктивні величини векторів виміру інформації і характеризують саме повідомлення, його цінність як суспільної новачії, то інші показники відображають ефективність каналів передачі, процес сприйняття переданої інформації та можливість її впровадження. Вони віддзеркалюють трансформацію цінності під час опрацювання інформації та проходження її через фільтр споживача залежно від низки умов (своєчасності, повноти, "розкрученості" тощо). Зрештою, особливим аспектом дослідження ціннісних параметрів інформації, що виступає "на рівні споживача", є її залежність власне від соціогуманістичних характеристик суспільства — його потреб, мотивів та інноваційної культури суспільства, його ментальності, якості еліт та їх духовно-інтелектуального потенціалу, рівня людського капіталу загалом.

Усі ці параметри характеризуються не лише їх економічною, а й **соціальною ефективністю**, яка далеко не завжди має грошовий вираз та безпосередні практичні (вже сьогодні відчутні) виходи. Тому соціогуманістичний вимір та аксіологічні характеристики новоствореної інформації, окрім соціально-економічних характеристик (ціна, якість, довговічність новоствореного), мають і суто національно-духовні аспекти модернізації (прогресивність і демократичність нових ідей, їхнє духовне значення для нації та країни, піднесення іміджу в світі тощо). З цих причин розгляд економічної і соціальної ефективності повинен бути комплексним. Скажімо, *індикатор прогресивності ідей*, здавалось б, — суто соціальний, але під час модернізації він відображатиме не тільки новизну техніки, технології, а й глибину переробки сировини, тобто характеризуватиме ефективність використання підприємством ресурсів, їхньої трансформації в промисловий потенціал. Отже, модернізація промислового потенціалу чи то підприємства, чи регіону, насамперед, повинна націлювати колективи на розширення видів виробничої діяльності, а відповідно числа нарахувань додаткової вартості на продукцію, врешті, на піднесення рівня власних інновацій на шляху творення постіндустріальної економіки. Лише з урахуванням соціогуманістичної основи генерування нових знань, вимог національної безпеки суспільство може освоїти рух на випередження, виробити власні моделі інноваційного розвитку, а у кожному іншому випадку інтеграція, як і модернізація — це лише спроби позбутися статусу країни "периферійної", глобалізованої економічно сильними державами, що, врешті-решт, може призвести до втрати національної ідентичності й навіть державної самостійності [15].

Інноваційне суспільство, як і відповідна модернізація підприємств, може бути розбудоване передовсім при опорі на власні ресурси і сили, найперше інтелектуальні, що реалізуються у формі людського капіталу, трансформуючись в інтелектуальну власність. Необхідно також цілеспрямовано та активно запозичувати новітні досягнення світової науки, сучасні технологічні ідеї та розбудовувати власну ринкову інфраструктуру. Зусилля суспільства в цьому напрямку можна позначити як інформотворчу активність суспільної системи (регіональної чи загальнонаціональної) — інноваційну, економічну, соціальну, креативну, когнітивну в створенні інформації (знань) певної цінності. Вона спрямована і сприяє розв'язанню цього класу проблем у галузі економіки, науки, техніки, соціальній сфері, державотворенні чи становленні нації. Цінність (якість) новоствореної інформації є системоутворювальним фактором розбудови певних загальнонаціональних чи регіональних об'єднань типу соціополісів,

Флагман української науки — Національна академія наук України

Серед всесвітньо відомих національних університетів України:

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Національний університет “Острозька академія”,
Донецький національний технічний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка

технопарків, бізнес-інкубаторів, національних Силіконових долин тощо, а також інтегральним індикатором їхньої економічної та соціальної ефективності. Тому інформаційна (перш за все, когнітивно-креативна) і загалом інноваційна активність має стати стратегічним напрямком сучасної модернізації промислового потенціалу, який забезпечить створення знанністкої економіки і випереджувальний розвиток, а відтак — інтелектуалізацію країни в цілому.

Таким чином, аксіологічний підхід до побудови інформаційного суспільства в Україні, як і її орієнтація на інноваційну модель розвитку, модернізації усіх сфер життя, зокрема — регіональних спільнот, повинні вирізнятися

особливою увагою щодо творення та нагромадження нової цінної інформації, удосконалення засобів її обробки й підвищення ефективності механізмів використання. Вельми важливо враховувати й те, що рівень і темпи розвитку як такого детермінуються впливами різних часових періодів. Насамперед, це впливи потенціалу здобутків попередніх поколінь (періодів) — рівня їх освіти, талановитості, творчої мотивації, патріотизму, громадянського та виховного ідеалів, врешті, власне ціннісно-орієнтаційної, тобто аксіологічної зрілості, з одного боку. З іншого, це вкрай підірвані імперською довготривалою асиміляцією можливості народу розв'язати проблеми національного, духовного відродження, до яких світ і далі байдужий.

Саме з цих причин досі соціогуманістичній концепції постколоніальними (посттоталітарними) державами не надано відповідного статусу, а головне, міжнародної юрисдикції прямої сили. Це гальмує втілення в практику паритетного захисту і людини, і нації як актуального системно-функціонального чинника повернення народів, ослаблених загарбниками, додому, до їхніх духовних праджерел та формування у нібито своїх країнах середовищеспроможних умов, необхідних для відтворення і розвитку національно свідомих громадян. Через це в Україні широко не запрацював реверсний режим у сфері духовно-культурного відродження титульної нації, не спадає гострота дискусії щодо мовно-інформаційного простору, не соціалізовані механізми люстрації, натуралізації іммігрантів, реституції духовно-культурних вартостей, каяття за злочини в минулому.

Це, своєю чергою, не дає можливості проводити заходи рекультрегіоналізації, тобто рекультивувати ті духовно-культурні цінності нації, знищення яких ще не досягнуло критичної точки неповернення. Що більше, відсутність належного міжнародного правового забезпечення соціогуманістичної візії не сприяє внутрішньому об'єднанню національно-патріотичних сил у пострадянських країнах для будівництва національних держав. А, навпаки, стимулює інфільтрацію постімперських проектів, які знекровлюють справді національно-патріотичні сили в боротьбі з різними, часто підставними, представниками так званої керованої демократії та інтелектуального антиукраїнізму.

Україні потрібно не лише ефективно відстежувати міграційні потреби своїх суб'єктів інтелектуального потенціалу стосовно економічних, матеріально-побутових мотивацій, задоволення та захисту їхніх суспільних інтересів, національних цінностей, участі в житті держави і спільноти. Великий розрив між великою кількістю бідних і купкою олігархів — це не тільки соціальна несправедливість, причина відтоку умів, а й розмивання патріотичності, національної гордості та ідентичності. Реалізація європейського вибору, вступ до світового економічного, політичного та інтелектуального просторів вимагають, передовсім, суспільної модернізації як явища, пов'язаного з новим розумінням європеїзації українськості у всій різноманітності її викликів. Доки панівна олігархія буде асоціювати себе з Україною не більше як із джерелом збільшення своїх прибутків, як і цінувати Захід не більше як надійне місце розміщення своїх активів, навчання дітей, лікування, відпочинку, піару? А де ж місце української культури як

першооснови національних ідей, патріотичних цінностей, їх прищеплення молоді? Чи не тому, що в Україні ще не було уряду, який думав би про відродження української культури, мови, освіти, духовності, а це може статися лише за умов наявності цих важливих цінностей у Президента України як справді пріоритетних, та політичної волі, урядової злагоди щодо їх реалізації, — дедалі більше зачищається територія держави народу, що дав їй назву, від українського Слова?

Запропонований аксіологічний підхід до модернізації в системі сучасних складників української ідеї акцентує увагу саме на: духовно-інтелектуальному потенціалі нації в соціогуманістичних, геополітичних, інтеграційних і цивілізаційних рамках; фахових, моральних, патріотичних та інших якісних характеристиках, насамперед, національних еліт як основних носіїв і продуцентів людського капіталу; потужних джерелах його поповнення, зокрема на розвиткові освіти, науки, культури, нових інформаційних, а не відсталих сировинних технологій; випереджальній науково-технічній діяльності, творенні людської інтелектуальної власності як комфортного для розвитку середовища і розширення ринку для економічного простору. Вибір між розвиненою демократичною Європою і сировинною Євразією перманентно продовжується, і на час проведення модернізації як процесу, насамперед, цивілізаційного, потрібен прозорий його моніторинг.

Для нації, що живе на "межі" розвиненого європейського і сировинного євразійського економічного просторів, католицького і православного культурного світу, різних військових блоків, дух референдуму 1 грудня 1991 року — вічний супутник, важкий як саме життя, але ж і життєво потрібний як щоденна дорожня аксіологічна карта в духовно-інтелектуальному, ідеологічному напрямі розвитку. Аби не поповнити лави аутсайдерів світового прогресу, слід постійно не лише модернізувати промисловість, а й постійно працювати й орієнтуватися на передові країни цивілізаційного розвитку. Діла добрі хай оновлюються, злі — не модернізуються. Щоб не тільки бути гідними інноваційних діянь подвижників національної ідеї, що відійшли від нас, конче потрібно побороти корупцію, злочинство, мімікрію та підступне зрадництво живих. Це особливо важливо усвідомити у час творення держави, зокрема її модернізації для ще недостатньо сконсолідованої нації та об'єднання нації у державі, яка щойно розбудовується і удосконалюється за умов, погодьмось, далеких від соціогуманістичних.

Література

1. Бондар О.В. Реактивні інновації як засіб диверсифікації діяльності вітчизняних підприємств в умовах трансформації ринкової економіки та євроінтеграції України // Економіка розвитку. — 2004. — № 1. — С. 78-82.
2. Боровецький Р. Реструктуризація як фактор успіху підприємств в добу глобалізації. — Тернопіль: ТІСІТ, 2007. — 70 с.
3. Скворцов І.Б., О.О. Цюла. Диверсифікація діяльності підприємств як засіб антикризового управління. // 36. наук.-техн. праць НЛТУ України. — 2010. — № 20. — С. 261-271.
4. Грищенко Л. Методологічні основи модернізації України // Економіка України, 2011. — №№ 1, 2.
5. Вовканич С. Стратегічні виклики на шляху українського державотворення // Вісник НАН України, 2010. — № 11. — С. 12-21.
6. Франко І. Поза межами можливого. — Вибрані твори у п'ятдесяти томах. Т. 45. — К.: Наукова думка, 1986. — С. 284.
7. Творча спадщина Йозефа А. Шумпетера та трансформація сучасної економіки України. — Чернівці: Рута, 2003. — 368 с.
8. Вернадський В. И. Размышление натуралиста: научная мысль как планетное явление. — М., 1997. — С. 91-92.
9. Белебеха І.О., Вовканич С.Й. Українська національна ідея (УНІ): візія, теорія і практика. Українські державотворчі діалоги / Степан Вовканич. Єдність розмаїття стратегічних пріоритетів національної ідеї, її сучасних складників і викликів. — Львів-Харків, 2010. — Вип. 1. — 53 с.
10. Голубець М. А. Середовищезнавство (інвайронментологія) — Львів: Компанія "Манускрипт", 2010. — 176 с.
11. Стадницький Ю.І., Комарницький І.М. Просторова організація соціально-економічних систем. — Львів: Апіорі, 2010. — 464 с.
12. Шульц С. Економічний простір України: формування, структурування та управління. — Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2010. — 408 с.
13. Вовканич С., Копистянська Х., Цапок С. Аксіологічний підхід до оцінки духовно-інноваційного потенціалу регіональних систем // Регіональна економіка. — 2005. — № 2. — С. 15-29.
14. Леонтьєв Е.А. Надежность экономических информационных систем. Учебн. пособие. — Тамбов: Изд-во Тамбовского госуд. технического университета, 2002. — 128 с.
15. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку. — К.: Вид-во Інституту економіки та прогнозування НАН України. — 2009. — 928 с.